

Janne Liisanantti

Anestesiologian ja tehohoidon professori
Anestesiologia ja tehohoito, Oulun yliopisto
OYS, Leikkaus- ja anestesiakeskus
janne.liisanantti@pohde.fi

PROFFAN PALSTA

Väärin ymmärretty

Kolumnin kirjoittaminen on vaikeaa, jos elämä on ollut seesteisen hyvää, eikä työpaikkakaan ole tarjonnut otsikoita kohta vuoteen. Oli pakko mennä kirjahyllylle.

Vuonna 1513 Niccolo Machiavelli kirjoitti tunnetuimman teoksensa Ruhtinas (julkaistu 1532), jota pidetään jokaisen suurhenkilön oppikirjana (1). Kirja on löytynyt presidentti Kekkonen kirjastosta (2), tasavallan presidentti Stubbin lukemistosta (3) ja lisäksi siihen perehtyi maamme kaikkien aikojen suurin hallitsija, itse Pohjolan Leijona, Kustaa II Adolf (4). Kirja on saanut kyseenalaista mainetta johtamisoppaana, jota ovat lukeneet jopa Kekkostakin tunnetummat henkilöt – tosin ryhmään kuuluu johtajia, joita ei yleensä muistella lämmöllä heidän historiallisen hiilijalanjälkiensä vuoksi (5). Samoihin aikoihin 1500-luvun alkuvuosina, kun Machiavelli kirjoitti Ruhtinasta maatilallaan, syntyi kosmopoliitin renesanssineron, Erasmus Rotterdamilaisen, Tyhmyyden ylistys. Kirja teki hänestä tunnetun jo elinaikanaan. Teos on kirjoitettu 1509 ja se julkaistiin 1511 (6). Ruhtinasta pidetään jokaisen kyynisen johtajan kyynisenä oppikirjana, kun taas Tyhmyyden ylistys on hyvien ihmisten kirja täynnä terävää kritiikkiä katolista kirkkoa ja valtaapitäviä vastaan. Molemmat teokset ovat myyneet kuin Maon Pieni punainen kirja, Päätalon Iijoki-sarja tai Ilkka Remeksen tuotanto isänpäivän alla.

Kaikelle kirjoittamiselle on joku motiivi, ja kaikki teksti, mikä ei tule seuraavaa sanaa ennustavasta puppugeneraattorista, sisältää tekstissään tai riviensä välissä myös kirjoittamisen motiivin.

Erasmus kirjoittaa: ”Niin onnellisia kuin ruhtinaat ovatkin, minun on kaikesta huolimatta valitettava heidän osaansa siitä syystä, ettei heillä ole vierellään totuudenpuhujaa ja että heitä ympäröi ystävien asemasta liehakoiden joukko. Mutta toisaalta joku voi väittää, että ruhtinaan korvat vieroksuvat totuutta, ja juuri tästä syystä hallitsijat karttavat viisaiden seuraa, koska pelkäävät että näiden joukossa olisi joku suorapuheinen, joka kernaammin haluaisi kertoa totuuksia kuin laverrella.” (6)

Machiavelli puolestaan neuvoo johtoryhmän kokoonpanosta seuraavaa: ”Harkitsevan ruhtinaan tulee edetä kolmatta reittiä, valita neuvonantajikseen viisaita miehiä, ja antaa heille ainoastaan vapaus puhua hänelle totta ja ainoastaan niistä asioista, joista hän heiltä tiedustelee, eikä mistään muusta. Ruhtinaan tulee tiedustella

neuvonantajiansa kantaa asioista, kuunnella heitä ja päättää sitten toimista itse ja oman mielensä mukaan.” (1)

Jotenkin edellä olevat lainaukset tuntuvat saman henkisiltä, vaikkakin vastakkaisilta. Tulkinta teosten motiiveista on suurimmalle osalle lukijoita hämärän peitossa. Miksi nämä kirjat on kirjoitettu ja kenen luettavaksi?

Tietyt asiat ovat jossain määrin ikuisia tai ainakin 500 vuotta vanhoja. Edellä esitellyissä suorissa sitaateissa kuvataan ihmisten välisiä suhteita työn tuoksinassa, 1500-luvun asiantuntijaorganisaatiomatriisin uumenissa. Ne toimivat edelleen joko ironiana, surullisena totuutena tai jonain muuna. Parantaisiko se minua, jos sanan ”ruhtinas” tai ”hallitsija” tilalle sijoittaisin jonkun työssäni itsestäni käyttämän määreen ja sitten

Ajatukset ovat suoraan skaalattavissa moneen terveydenhuoltojärjestelmän ilmiöön.

itsetutkiskelisin toimintaani sen hetkisessä verbaalisessa ekosysteemissä?

Sekä Erasmus että Niccolo kertovat havainnoistaan ja kokemuksistaan 1500-luvulla. Silti herrojen viisaudet istuvat myös monen suomalaisen työpaikan funktionaaliseen sosiaalirealiteettiin toimialasta tai klusterista riippumatta. Tämä käy selväksi, jos lukee ajatuksella, mitä ongelmia Machiavelli näkee armeija- ja sotatoimintojen ulkoistamisessa verrattuna siihen, että sotatoimet hoidetaan valtion omin voimin. Ajatukset ovat suoraan skaalattavissa moneen terveydenhuoltojärjestelmässä tapahtuvaan ulkoistamisilmiöön tai epäterveisiin kannustinjärjestelmiin. Jos mietimme Machiavellin kuvaaman elämän yhden keskeisen toimijan, onnettaren eli Fortunan, luonnetta, olemusta ja tekosia sekä hänen teoksiinsa varautumisen merkitystä, päästään tekstissä taas 2020-luvun toimintaympäristöön (1). Niiden, jotka toimivat ministeriön ohjeistamassa ohjeistamistoiminnan suunnitteluryhmässä poikkeusolojen tai suuronnettomuuden varalle, kannattaa perehtyä Fortunaan. Enkä voi olla suosittelematta samaa esihenkilöille, asuntovellallisille tai vanhempina toimiville.

Ovatko Machiavellin ohjeet häikäilemättömiä, vai antaako kirja sittenkin päämäärän ja myös keinot, vaikka yleinen tulkinta keinoista ja päämäärästä on toinen? On helppo kritisoida, kun tekstistä voi valita omaa ajattelua parhaiten tukevat lainaukset ja tulkinat. Tekstihän on vain sanoja, jos ei tunne motiivia. Miksi Machiavelli on pahaksi, Erasmus Rotterdamilainen ei?

Nämä 1500-luvun bestsellerit ovat olleet luettavissamme ja tulkittavissamme jo yli 500 vuotta. Machiavelli tuomittiin tuoreeltaan. Tyhmyyden ylistykseen viittasivat niin katoliset kuin protestantit. Mutta Machiavelli kirjoittaa: ”Suurin osa

Jossain päin Eurooppaa. Kuva Janne Liisanntti, 2025.

ihmisistä muodostaa käsityksensä näkemänsä, ei tietämänsä perusteella, sillä kaikki näkevät, mutta vain harvat tuntevat ruhtinaan läheisesti.” (1) Tämä puolestaan, toki irrotettuna alkuperäisestä hivenen kyynisestä asiayhteydestä, on aika armollinen toteamus, joka meidän on hyvä muistaa, kun joku meitä tuomitsee ja ennen kuin itse tuomitsemme toisia. Tai jos tuomitsemme Ruhtinasta teoksena. Niccolo Machiavellin lukeminen ei ole machiavellismia. Varsinkaan jos ei vain näe, vaan tuntee.

Loppusanat

Tyhmyyden ylistys kirjoitettiin kotimatalla Englannista, missä Erasmus oli käynyt tapaamassa hänelle rakasta ystävää, katolisen kirkon vankumatonta puolustajaa Thomas Morea. Essee on myös osoitettu tälle keskustelukumppanille. More on muuten se sama kaveri, joka kirjoitti Utopian. Pahaksi onnekseen Thomas More myöhemmin menetti päänsä vankumatottoman uskonsa puolesta. Olisipa lukenut Machiavellia, olisi ehkä saanut elää. Niccolo puolestaan kirjoitti Ruhtinaan Lorenzo de Medicille vapauduttuaan vankilasta. Tai sitten hän kirjoitti kuvitteelliselle Lorenzon seuraajalle. Vankilaan hän oli päätenyt Lorenzon itsensä määräämänä kulkematta lähtöruudun kautta. Firenzalainen vankila ei ollut kiva paikka 1500-luvulla. ■

Viitteet

1. Machiavelli N. Ruhtinas. Helsinki: Basam Books, 2021.
2. Suomi J. Urho Kekkonen 1950–1956. Helsinki: Otava, 1990.
3. Stubb A. Machiavelli – piru, narri vai vapauttaja? Alexander Stubbin haastattelu. X (ent. Twitter); 2022. Saatavilla: <https://x.com/alexstubb/status/1543862164158545921>.
4. Lappalainen M. Pohjolan leijona: Kustaa II Aadolf ja Suomi 1611–1632. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala, 2014.
5. Lista elämäkertoja, joiden omistamista en tässä kyllä ala avaamaan.
6. Erasmus Rotterdamilainen. Tyhmyyden ylistys. 5. painos. Helsinki: Kariston Kirjapaino Oy, 2012.